

REFLECȚII PRIVIND NECESITATEA MOTIVĂRII DECIZIILOR JUDECĂTOREȘTI

REFLEXIONS ON THE NEED TO MOTIVATE JUDICIAL DECISIONS

CZU: 342.7:342.34:347.971

<https://doi.org/10.59295/spd2025j.13>

Elena ARAMĂ

ORCID: 0000-0002-6406-3743

E-mail: aramaelena@gmail.com

Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, Republica Moldova

Summary. *The rule of law, as a state with democratic institutions, placed the person at the center of its concerns, that is why the decisions of the public authorities, regardless of whether they are favorable or unfavorable for specific citizens, must ensure justice in social relations. In this sense, the motivation of decisions, including judicial one, occupies a relevant place and serves several purposes, such as: explaining the decision, justifying it both for the parties to whom it applies, as well as for potential litigants, or even for the entire society. This latter purpose demonstrates that the motivation of court decisions is a useful tool par society's democratic control over justice. In a democratic state the quality of the reasoning by judges of their decisions directly influences perception of their professionalism and integrity.*

Keywords: *motivation, democracy, justice, explanation, justification.*

INTRODUCERE

Printre multiplele accepțiuni ale Statului de drept se evidențiază și cea conform căreia un astfel de stat ar trebui să realizeze democrația și securitatea juridică. Statul de drept este centrat pe individ, care constituie rațiunea supremă a statului și dreptului. Securitatea juridică este considerată a fi valoare supremă, care se plasează înaintea justiției și înaintea progresului.

În Constituția Republicii Moldova nu este consacrat expres principiul securității juridice, dar el poate fi dedus din principiul neretroactivității legilor și exigențele privind calitatea legii, cerințe și exigențe care fac ca legea să fie stabilă, adică legiuitorul să evite perturbările juridice. Ca principiu al statului de drept Securitatea juridică este consacrat și aplicat în statele europene în strânsă conexiune cu democrația pentru care preeminența dreptului este o valoare importantă. Securitatea juridică și securitatea judiciară sunt în conexiune directă una cu cealaltă.

Un autor francez, Antoine Garapon, încă în 1996 scria în cartea sa „Le gardien des promesses. La justice et démocratie”, publicată de editura Odile Jacob, că relația dintre justiție și democrație se schimbă, dat fiind rolul pregnant al justiției în societatea modernă, care impune și o renovare a democrației, regândind și rolul justiției în raport cu puterea politică. De aceea este necesar a reconsidera rolul judecătorului, care nu este

chemat să substituie puterea politică, ci să ia decizii privitor la echilibrarea relațiilor sociale, de aceea în societate urmează să se construiască un sens comun asupra relevanței deciziei judiciare.

Această regândire trebuie să implice reconsiderarea legalității instituirii unor autorități ce iau decizii obligatorii pentru executare, care este necesară, dar nu și suficientă, astfel încât pentru completitudinea imaginii, ar trebui de adăugat aspectele ce țin de legitimitatea acestora, menită să promoveze dreptatea și în acest context trebuie pornit de la procesul de aplicare a dreptului.

MATERIALE ȘI DISCUȚII

Procesul de aplicare a dreptului include mai multe elemente:

1. Validitatea normelor aplicate alese;
2. Interpretarea normelor aplicate;
3. Realitatea faptelor, adică analiza probelor, în lumina cărora este luată decizia;
4. Calificarea care este strâns legată de interpretare.

De fapt, toate aceste elemente trebuie motivate în orice caz concret dedus justiției. În unele state obligația judecătorului de a motiva decizia este o obligație constituțională (prevăzută, de exemplu, de Constituția Spaniei, Constituția Belgiei), în altele este reglementată de Codul de procedură (atât penală, cât și civilă), așa cum, de exemplu, în Germania judecătorii sunt obligați la momentul pronunțării deciziei să citească atât dispozitivul deciziei, cât și motivarea ei. Consiliul Constituțional francez a aplicat noțiunea de securitate juridică, pornind de la principiul încrederii legitime în deciziile autorităților statului. La moment poate fi constatat că organul constituțional francez s-a bazat pe două prevederi ale Declarației Drepturilor Omului și Cetățeanului (DDOC):

1. Habeas corpus act – art. 7 DDOC – care prevede că nimeni nu poate fi reținut, arestat, învinuit decât în cazurile prevăzute de lege și în formele reglementate de ea.

2. Garantarea drepturilor – art. 16 al DDOC ce stipulează că orice societate în care drepturile nu sunt garantate, iar separația puterilor realizată, nu are Constituție.

Mergând în această direcție Consiliul Constituțional francez s-a folosit de principiul securității juridice pentru a limita retroactivitatea legii și a salva calitatea legii [1].

În general, sporirea progresului statului democratic este direct proporțională cu securitatea juridică, căci vine cu o intensificare a solicitării justificării deciziei de către organele publice, printre care nominalizăm și organele judiciare. Dar acest interes nu este de dată recentă, ci are o istorie mai îndelungată, Așa de exemplu, încă în 1905 autorul Igartua Salaverria, scria: „În sistemul nostru democratic obligația de a motiva a devenit un mijloc prin care organele investite cu putere judiciară sunt responsabile pentru deciziile lor, din aceste decizii derivă legitimitatea lor” [2], legând astfel în mod organic obligația de a motiva decizia de responsabilitatea celui ce ia decizia.

Menționând puterea judecătorească, trebuie de scos în evidență faptul că autoritatea judecătorului nu se reduce la puterea pe care i-o conferă legea, ci se sprijină și pe abilități importante, cum ar fi: maniera lui de a judeca, de a motiva și justifica deciziile sale.

Judecătorul nu se bucură automat de autoritate, adică de aceea că legea i-a acordat-o, ci pentru că raționamentele sale sunt corecte și vizează dreptatea în relațiile sociale. Între autoritatea și responsabilitatea judecătorului nu există o tensiune, ele sunt direct proporționale – cu cât judecătorul este mai responsabil, cu atât autoritatea, prestigiul lui este mai înalt.

Autoritatea jurisprudenței pe parcursul timpului a crescut exponențial, căci dacă în anul 1952 un autor francez Olivier Dupeyroux numea jurisprudența sursă abuzivă de drept [3], iar în anul 2000 după lungi discuții alți autori, printre care și Paul Morivan, afirmau sus și tare că jurisprudența este o sursă de drept [4].

În mod frecvent ne raportăm la faptul că a motiva înseamnă a arăta argumentele pe care se bazează decizia. Chiar Curtea Europeană a Drepturilor Omului în cauza Lebedinschi vs Moldova a arătat că respingerea fără motivare a unui argument esențial pentru cauză este de natură să încalce dreptul justițiabilului la un proces echitabil [5].

Specialiștii au optat pentru o concepție mai complexă a motivării. Așa de exemplu, J. Wroblewski considera că motivarea este: 1. Motivare legală; 2. Justificare- care poate fi internă - ca o relație logico-silogistică între premise și concluzie ori una externă care are menirea de a convinge că alegerea premiselor este una adecvată; 3. Explicare psihologică; 4. Explicare sociologică [6].

Pentru motivare este important subiectul (individual ori colectiv); alternativele, adică, ce alegeri are subiectul în funcție de datele concrete; alegerea ce are la bază reguli generale, alegerea între alternative. Motivarea se prezintă și ca justificare rațională, pentru că este important cum judecătorul selecționează informațiile, cum le înțelege, cum raționează.

Interesul sporit îndreptat asupra activității judiciare și implicit asupra motivării hotărârii judecătorești este strâns legat de aspectul validității acesteia. Există trei elemente ale validității deciziei: Securitatea juridică, lipsa arbitrarului, eficacitatea juridică. Pentru a răspunde acestor sarcini, este important momentul pronunțării motivării deciziei și dacă motivarea însoțește orice hotărâre judecătorească. În mai 2021 Curtea Constituțională a României a decis că motivarea trebuie realizată în ziua pronunțării sentinței, considerând ca fiind contrară demnității umane și dreptății punerea în executare a unei decizii definitive înainte de motivarea ei. Motivarea este un element al transparenței justiției, pentru că decizia nu este un act discreționar, ci rezultatul unui proces logic de analiză a probelor administrate. Motivarea conduce logic și convingător la soluție. Simpla afirmare nu este motivare, motivele sunt anterioare soluției, numai că ele trebuie identificate și enunțate.

Motivarea deciziilor obligatorii pentru executare reprezintă o mai bună funcționare a statului și un respect pentru valorile pe care le împărtășește societatea, inclusiv autoritățile publice.

Opiniile despre validitate în drept sunt împărțite între cei ce-l urmează pe Hans Kelsen, astfel încât ea se reduce la validarea logică în funcție de criterii formale: de competență, de procedură și ceilalți, adică acei autori, care deși au recunoscut necesitatea

validității formale, au arătat că ea este insuficientă (Ch. Perelman), punând pe primul loc validitatea axiologică. O concepție actuală moderată a autorilor Francois Ost și Michel van de Kerchove indică trei condiții pentru validitatea normei: legalitatea, ca o condiție formală, căci norma provine de la un organ competent conform unei proceduri prestabilite; eficacitatea care se referă la orientarea comportamentului destinatarului normei în sensul pe care norma îl are pentru a produce efecte juridice și legitimitatea, înțeleasă ca un proces de conformare a normei valorilor pe care le împărtășește societatea căreia îi este adresată norma [7].

Aspectul axiologic a fost intensificat de autorul Aarnio Aulis, care în studiul „Le rational et le raisonnable” pledând pentru rațional, dar rezonabil în decizii, a afirmat că o decizie, pentru a fi considerată corectă, trebuie să fie în concordanță nu numai cu legea, dar și cu normele morale sau sociale.

În dogmatica juridică există conexiuni reciproce între aspecte ontologice, epistemologice, metodologice. Calitatea rezultatului poate fi evaluată doar prin justificare. Nu adevărat/fals, ci acceptabil/inacceptabil și rezonabil/nerezonabil, consideră Aulis Aarnio, care a construit o teorie justificativă a dogmaticii juridice [8]. Acceptabilitatea este validitatea axiologică, căci se sprijină pe un univers valoric – un sistem de valori, iar acesta, la rândul său, este expresia formei de viață într-o societate sau alta. Validitate formală, eficacitate, acceptabilitate - sunt cele trei sensuri ale validității normei, care poate fi folosită și în cazul analizei unui act individual, cum ar fi o hotărâre judecătorească. Subliniem că acceptarea socială a deciziei de către destinatarii ei, dar și mai larg - de către opinia publică – este o formă de control democratic al justiției.

Ch. Perelman accentua că acolo unde independența judecătorilor este amenințată, ei se ascund sub motivul de interpretare literală, iar unde independența este asigurată judecătorii sunt mai liberi, au mai multă putere, dar această putere poate fi contestată dacă nu se exercită în aceeași direcție cu opinia comună [9].

Motivarea poate fi catalogată ca una din cerințele esențiale ale statutului judecătorului. Ea contribuie nu numai la o mai bună înțelegere de către justițiabili a deciziei, dar reprezintă și o garanție contra arbitrariului, de asemenea servește întregii societăți pentru o mai bună înțelegere din partea societății cum funcționează justiția. Deci motivarea fiind un factor de credibilitate, demonstrează și imparțialitatea judecătorului. În hotărâre judecătorească trebuie să procedeze la o aplicare loială a legii, cu egală considerație pentru explicațiile părților, să aibă în vedere ansamblul de circumstanțe pertinente, ansamblul de rațiuni de fapt și de drept, pe care se fondează decizia. Motivația este aliatul judecătorului și arma de a recuceri prestigiul său.

Motivarea este foarte importantă în domeniul justiției, ea este, cum observa un autor, sufletul judecății, în motivare se manifestă virtutea educațională a justiției [10]. Destinatarii nu sunt numai părțile, avocații, curțile de apel, dar și societatea, înțeleasă în ansamblul ei, sau a unor membri ai societății.

Principiile de etică judiciară de la Bangalore elaborate sub egida ONU demonstrează că motivarea face posibilă verificarea imparțialității judecătorului. Etica judecătorului

este evidentă nu numai din cuvinte, dar și din gesturi, intonație. Preocuparea majoră privind motivarea deciziilor autorităților în general, dar, în mod special a instanțelor judecătorești, este una pe deplin justificată. Motivarea este o necesitate care poate împiedica abuzul autorității care acționează în regim de autoritate publică, deci, în acest caz, este vorba de acte care afectează drepturile persoanelor.

Motivarea este o protecție contra arbitrariului, dovada pentru justițiabil că a fost auzit și cererea lui a fost examinată cu seriozitate. Ea răspunde la întrebările: De ce decizia este corectă? De ce anume acea decizie este unica care poate fi formulată?

În 2002 Curtea de Apel engleză a indicat patru cauze care explică necesitatea motivării deciziei de către instanțele judecătorești

1. Transparența justiției;
2. Acceptarea de către părți și de public;
3. Motivarea este o limită a puterii judecătorești;
4. De a crea Precedent judiciar [11].

Dacă referitor la ultima cauză există încă rezerve în statele cu sistem romano-germanic de drept, toate celelalte sunt pe deplin acceptabile pentru orice sistem de drept, căci ele demonstrează respectul judecătorilor pentru justițiabili, reali sau potențiali, totodată scot în evidență responsabilitatea profesională a judecătorului într-un stat democratic.

Aceste idei sunt exprimate de autori din România pentru care motivarea hotărârilor judecătorești ca element al procesului echitabil, este opera judecătorului care trebuie privită nu atât ca un impediment al activității judecătorești, ca o obligație, dar înainte de toate – ca un drept al judecătorului de a demonstra respectul pentru oameni și lege, a arăta justețea deciziei sale și deci, concomitent, a capacitățile sale profesionale [12].

Pentru ca motivarea să-și atingă scopul este importantă pregătirea motivării deciziei, dar și a comunicării soluției atât părților, cât și instanțelor inferioare. Comunicarea este ultima funcție a motivării – pentru părți, instituții, avocați, universitari, toți cetățenii interesați. Toate aceste activități garantează contra arbitrariului, demonstrează imparțialitatea judecătorului, exigențele unui proces echitabil și o bună administrare a justiției. O motivare foarte bună consolidează credibilitatea și legitimitatea justiției, totodată asigură acceptabilitatea socială a acestor decizii, remarca un fost membru al Consiliului constituțional francez, doamna Nicole Belloubet [13].

Un studiu din 2021 al Centrului de resurse juridice din Republica Moldova care s-a bazat pe sondaje de opinie ale profesioniștilor în drept arată că motivarea este percepută de aceștia ca fiind necesară părților din proces și doar mai puțin de 4% consideră că motivarea este necesară pentru publicul larg [14]. Oare despre ce ne vorbesc rezultatele acestui sondaj? Că marea majoritate a judecătorilor nu pare interesată să arate că judecătorii activează în sensul găsirii dreptății și astfel să-și recâștige (în cazul nostru mai bine zis – să câștige) autoritatea necesară și legitimă, nu numai legală. O anumită închistare a judecătorilor în propria breaslă, vecină în unele cazuri cu aroganța, nu face decât să-i îndepărteze de realitatea socială, de societate. Căci societatea, la rândul ei, ar

dori să se pună la adăpost de efectele nedorite ale unei exagerate independențe a puterii judecătorești, fenomen numit de autorii occidentali ca juristocrație sau guvernământ al judecătorilor

În hotărârea judecătorească considerentele trebuie să fie motivele pentru care s-a luat această decizie, un autor le-a numit coloana vertebrală a hotărârii judecătorești, în care se reflectă munca juridică autentică. Valoarea considerentelor crește din pricina ca fiind considerate a avea o existență autonomă față de corpul deciziei, ele trebuie prezentate într-o formă concisă pentru a putea fi eventual utilizate în cazul unui viitor conflict între aceleași părți sau chiar în alte cazuri similare. Autoritatea de lucru judecat s-ar extinde nu numai asupra soluției, dar și a considerentelor [15]. Iată legătura organică directă între necesitatea motivării și promovarea de către o instanță judecătorească responsabilă a dreptății în relațiile sociale.

CONCLUZII

Necesitatea motivării poate fi dedusă din importanța ca un factor al securității juridice și justifică temeinic calitatea jurisprudenței care ar trebui să asigure dreptul justițiabilului la un proces echitabil. În primul rând motivarea servește părților în proces pentru a putea decide, dacă atacă sau nu decizia, dacă există șanse de a câștiga în instanța de apel ori recurs. Dar servește nu numai părților în conflict, motivarea deciziilor judecătorești într-un stat democratic servește societății, este un mod democratic de a controla justiția. Motivarea este un proces mintal ce respectă principiile dreptului de a interpreta/argumenta aspectele de fapt ale cauzei în termeni legali pentru a ajunge la soluție.

Motivarea este arătarea temeiurilor de fapt și de drept în baza cărora se pronunță decizia, de aceea putem afirma că motivarea deciziilor este un indice al calității, propriu statelor democratice. Motivarea vizează trei obiective: comunică decizia, explică și justifică.

Obligația de motivare a hotărârilor judecătorești este specifică tuturor sistemelor juridice, indiferent dacă este explicit formulată în Constituție sau în alte acte normativ-juridice.

Greșeli în aplicarea legii sau în stabilirea stării de fapt ar putea reflecta încălcarea obligației de motivare.

REFERINȚE:

1. Disponibil pe: https://www.conseil-constitutionnel.fr/sites/default/files/as/root/bank_mm/pdf/Conseil/securitejuridique.pdf
2. Igartua Salaverria, Cuestiones sobre la prueba penal e argumentacion judicial. Republicat de Casa del libro în 2018.
3. O. Dupeyroux. La jurisprudence source abusif du droit în: Melange Maury, 1952, t.2, p.349

4. P. Morvan. En droit, la jurisprudence est une source du droit. Revue de la recherche juridique, Aix-en-Provence, Marseille. nr.2, 2000, p.77.
5. Lebedinschi vs republica Moldova. Disponibil pe: <https://agent.gov.md/wp-content/uploads/2015/08/LEBEDINSCHI-RO.pdf>
6. Jerzy Wroblewski. Motivation de la decision judiciaire. În: Ch. Perelman, Paul Foriers. La motivation des decisions de justice, 1978, p. 118-119. Disponibil pe: <https://bib.kuleuven.be/rbib/collectie/archieven/boeken/perelman-travaux-motivationdecisions-1978.pdf>
7. Mai detaliat: Elena Aramă, Rodica Ciobanu. Metodologia dreptului. Chișinău: CE USM, 2011, p.43-45
8. Aulis Aarnio. Le Rationnel comme raisonnable. La justification en droit. Paris: LCDJ, 1992, p. 227-228.
9. Ch. Perelman, Paul Foriers. La motivation des decisions de justice, 1978. Essai d'une synthèse, p.425. Disponibil pe: <https://bib.kuleuven.be/rbib/collectie/archieven/boeken/perelman-travaux-motivationdecisions-1978.pdf>
10. C.J. Guillermet, La motivation des decisions de justice. 2006.
11. Ruth Sefton Green Les vices et vertus de la motivation judiciaire. Disponibil pe: <https://shs.cairn.info/revue-les-cahiers-de-la-justice-2011-2-page-89?lang=fr>
12. Ion Popa, Flagelul motivărilor kilometrice Disponibil pe: <https://www.juridice.ro/667829/flagelul-motivarii-kilometrice-a-hotararii-judecatoresti.html>
13. Nicole Beloubet, La motivation des decisions du Conseil Constitutionnel în Les nouveaux Cahiers du Conseil Constitutionnel, nr 55-56 2017. Disponibil pe: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/nouveaux-cahiers-du-conseil-constitutionnel/les-nouveaux-cahiers-du-conseil-constitutionnel-n-55-56-juin-2017>
14. https://crjm.org/wp-content/uploads/2021/09/2021-09-27-Raport_motivare_CRJM-ro_DRAFT.pdf
15. C.- O. Ulici, Obiter dictum și Ratio decidendi. Disponibil pe: <https://www.juridice.ro/560281/obiter-dictum-si-ratio-decidendi.html>.

N.B. Comunicare elaborată în baza Proiectului Instituțional „ Consolidarea mecanismelor socioeconomice și juridice de asigurare a bunăstării și securității cetățenilor (CONSEJ)” în cadrul Laboratorului de Cercetare Științifică „Drept Public Comparat și e-Guvernare”, Facultatea de Drept.